

Boo Miljö- och Naturvänner

Naturskyddsföreningen
Nacka

Nacka kommun
Miljö- och stadsbyggnadsnämnden
Planenheten KFKS 2016/588
131 81 Nacka

2018-07-02

Samrådsyttrande på Förslag till Detaljplan för Sarvträsk och Ormingehus, fastigheterna Orminge 46:1 m.fl. i Boo, Nacka kommun, KFKS 2016/588.

Boo Miljö- och Naturvänner och Naturskyddsföreningen i Nacka har tagit del av samrådshandlingarna gällande förslag till Detaljplan för Sarvträsk och Ormingehus, fastigheterna Orminge 46:1 m.fl. och vill lämna följande synpunkter. Många synpunkter överensstämmer med vårt remissvar 2018-03-15 på samråd gällande förslag till Detaljplan för Knutpunkten, Orminge, fastigheterna Orminge 52:1 m.fl.

Val av planförfarande

Planen hanteras med så kallat *standardförfarande* precis som förslaget till Detaljplan för Knutpunkten, vilket vi kritiserade. Standardförfarande innebär att planens samrådstid kan förkortas, i detta samråd är samrådstiden fem veckor, en kort samrådstid för en mycket stor och komplex förändring i Orminge Centrum. Planen är av allmänt intresse och har omfattande samrådshandlingar att läsa. Av tidsskäl kommer vi inte att kunna besvara vissa delar i förslaget, vilket är beklagligt. Samtidigt är fem detaljplaneändringar i en mycket liten planfråga ute på samråd i drygt tretton veckor, gällande införandet av en ny bestämmelse om antalet bostadslägenheter i huvudbyggnad. Det är en viktig ändring, men mycket liten planfråga i jämförelse. Vi förstår inte hur Nacka kommun resonerar, det borde varit tvärtom, om man verkligen är intresserad av invånarnas synpunkter på Orminges utveckling.

Standardförfarande innebär vidare att planen anses stämma överens med översiktsplanen, att den är förenlig med länsstyrelsens granskningsyttrande av översiktsplanen och att planen inte har ett betydande allmänintresse eller i övrigt är av stor betydelse. Vi kan inte se, att kommunen i planhandlingarna motiverar sitt ställningstagande angående val av planförfarande, vilket gör att vi inte vet hur man resonerat i frågan. Detta är i sig en brist.

Planen berör ett stort område i ett välbesökt centrum med en för allmänheten mycket viktig kollektivtrafiknod. Dessutom är det en i förhållande till platsen idag massiv bebyggelse som föreslås och karaktären på området ändras i grunden. I Regeringens proposition 2013/14:126,

En enklare planprocess, utvecklas kriterierna för de olika planförfarandena.

Där skriver regeringen att ”Med uttrycket av betydande intresse för allmänheten avses sådana planförslag som kan antas angå en större krets människor som inte redan kommer att underrättas om planförslaget i egenskap av sakägare eller boende i anslutning till planområdet. Ett område som används av allmänheten för rekreation och friluftsliv har t.ex. ett större intresse för allmänheten än ett område som från början är otillgängligt. Förändringar av vissa betydelsefulla kulturmiljöer kan också vara av betydande intresse för allmänheten. Därigenom avses inte enbart kulturhistoriskt värdefulla miljöer, utan även sådana miljöer eller byggnadsverk som har ett stort lokalt intresse.”

I planbeskrivningen sägs att ” Orminge framstår som en tidstypisk representant för 1960- och 1970-talens svenska bostadsbyggande. ... Karakteristiskt för hela Orminge är småskaligheten och den dominerande låga bebyggelsen. Västra Orminge bedöms idag som ett bebyggelseområde med arkitektoniska värden med ett lokalt intresse för kulturmiljövården.

En mindre del av planområdet (Röda längan) ligger inom lokalt intresse för kulturmiljövården. Både Röda längan och Ormingehus är kulturhistoriskt värdefulla byggnader. Röda längan är utpekad som särskilt värdefull i kommunens kulturmiljöprogram.”

Planen har negativa konsekvenser för sådana kulturmiljövården som enligt regeringen borde föranleda att planen bedöms ha ett betydande allmänintresse.

Likadant är det med de naturområden som berörs av planen. I planbeskrivningen sägs att *”Exploateringen och utfyllnaden av delar av sumpskogen söder om Sarvträsk bedöms påverka ett antal skyddsvärda arter negativt.”* samt *”Planområdet är redan idag del i ett svagt samband i Nacka-Värmdökilen.”* Även detta talar för att det finns ett betydande allmänintresse av planen. Vidare framgår det i propositionen att allmänna platser med ett verkligt betydande allmänintresse, *”t.ex. i fråga om gågator, torg och parker som uppskattas och används av många, bör det vara obligatoriskt att planen handläggs med utökat förfarande.”* Detta torde rimligen vara tillämpligt på den nu aktuella detaljplanen.

I ovan nämnda proposition sägs också att *”med uttrycket av stor betydelse avses sådana planer som omfattar större områden, planer som reglerar många motstridiga intressen, särskilt känsliga miljöer eller som är av principiellt intresse.”* Föreliggande detaljplan innebär ökande trafikmängder och därmed mer buller och luftföroreningar samtidigt som fler människor kommer att bo och vistas i området. Detta betyder enligt vår mening att planen är av stor betydelse.

Vi menar att planen har ett betydande allmänintresse och är av stor betydelse och borde hanteras med så kallat *utökat planförfarande*.

Svaghet i detaljplanen – oklara lösningar för kollektivtrafiken

Föreningarna ställer sig fortsatt positiva till att utveckla och bygga ut redan etablerade stadsdelscentrum, som har fungerade service, handel och kollektivtrafik och Orminge Centrum behöver förnyas och utvecklas, frågan är bara på vilket sätt. Vi anser att exploateringsgraden och utbyggnadstakten redan i programmet var för hög och nu är den förslagna exploateringen i Detaljplan för Sarvträsk och Ormingehus ännu högre. Detaljplanen ingår i den första etappen av utbyggnaden av Orminge Centrum.

Till grund för förslaget ligger Detaljplaneprogram för Orminge Centrum i Boo, antaget hösten 2015. Vi anser att detaljplaneprogrammet arbetades fram för snabbt och inte var tillräckligt utrett och underbyggt. Vi hade helst sett att en fördjupad översiktsplan med en miljökonsekvensbeskrivning gjorts. Ett program är visserligen inte bindande, men nu kan vi konstatera att flera nya beslut tagits, som skiljer sig från det antagna programmet. Frågan är i vilken grad och hur kommande planer kommer att ändras och hur helheten förändras.

Flera viktiga utredningar har tillkommit efter programskrivningen och förslaget för Detaljplan för Sarvträsk och Ormingehus är bra underbyggt. Men fortfarande kvarstår frågetecken rörande kollektivtrafiken, oklarheter som kan få stora konsekvenser, om de inte löses innan planen förverkligas. Blir det en förlängning av tunnelbanan med tunnelbanestation i Orminge Centrum och var ska bussterminalen ligga? Det är en svaghet i detaljplaneförslaget att så stora och avgörande frågor för rörelsemönster och trafikflöden inte är beslutade.

- Var kommer entréerna till en eventuell tunnelbanestation att ligga?

I detaljplanehandlingarna sägs bara att *"Detaljplanen omöjliggör inte en eventuell framtida tunnelbaneförlängning i tunnel med stationsuppgångar i Orminge centrum."*

- Var är bussterminalen tänkt att placeras?

I planprogrammet beskrivs två alternativa utformningar av den planerade bussterminalen, en inbyggd bussterminal i kvarteret söder om Hantverkshuset och en öppen bussterminal längs med Kanholmsvägen. Trafikutredningen i planhandlingarna är odaterad, men är densamma som i samrådet för detaljplaneförslaget för Knutpunkten, där det sägs att detaljplanen ska möjliggöra en utveckling av öppen bussterminal längs Kanholmsvägen och att planförslaget innebär *"en utvecklad bytespunkt för bussresenärer"*. Handlingarna är otydliga huruvida den presenterade lösningen för bussarna är den slutgiltigt valda eller inte.

Bygg inte kvarter norra Sarvträsk och dagvattenparken

Planområdets största naturmarksområde är Sarvträskes södra del, mellan Kanholmsvägen och Mensättravägen, där det i detaljplanen föreslås två nya tydliga bostadskvarter, kvarter södra Sarvträsk och kvarter norra Sarvträsk, och en dagvattenpark. Illustrationerna i planbeskrivningen och miljöredovisningen visar tydligt på konsekvenserna för naturmarken.

Den del där kvarter södra Sarvträsk föreslås gränsar till Edövägen och är redan uppfylld, planterad och ianspråktagen mark för parkering, så där går sannolikt inga egentliga naturvärden förlorade. Men för övriga delar innebär planförslaget att hela sumpskogen i södra Sarvträsk kommer att försvinna. Det som inte exploateras med kvarter norra Sarvträsk och den planerade vägen från Kanholmsvägen ut till Mensättravägen föreslås omformat till dagvattenpark. Endast enstaka träd och bergknallen med tallar kommer att vara kvar i nordöstra hörnet. En fjärdedel av hela Sarvträskområdet avverkas och fylls ut. Livsmiljö försvinner för ett flertal skyddade arter som mindre hackspett, sävsparv, grodor, paddor, mindre vattensalamander och vanlig snok.

Dagvattenparken föreslås anlagd på exakt den del av naturmarken som i naturvärdesbedömningen fått högst naturvärde, vilket är mycket anmärkningsvärt. Någon naturvärdesinventering gjordes inte till programskrivningen 2015, vilket vi kritiserade som en stor brist. Vår erfarenhet

är att planförslag läggs fast i programmet, som senare visar sig svåra att ändra när ny information tillkommer. Det är just det, som har hänt i det nu aktuella detaljplaneförslaget för Sarvträsk och Ormingehus. En naturvärdesinventering gjordes först i slutet av november 2017, men planförslaget är inte reviderat efter inventeringsresultatet, utan kvarstår som i programmet. Planförslaget är också ett exempel på hur kommunägd naturmark med höga naturvärden exploateras återigen. Vi anser att planförslaget är oacceptabelt, varken kvarter norra Sarvträsk eller dagvattenparken ska byggas och skälen är många.

- *helhetsplan för Sarvträsk saknas*
- *brist på våtmarker i Nacka*
- *strandskyddad mark*
- *biologisk mångfald hög i våtmarker*
- *svagt samband i Nacka-Värmdökilen*
- *naturvärdesinventering bekräftar förekomst av skyddade arter*
- *inventeringar behöver kompletteras*
- *utrymme för dagvattenlösningar ges längs Kanholmsvägen*
- *kommunal mark innebär kommunal rådighet*
- *dispenser krävs från artskyddsförordningen och för vattenverksamhet*

Sarvträsk behöver en helhetsplan

För ett antal år sedan gallrades hela västra skogssidan av Sarvträsk hårt. Idag finns ingen högre sly-, busk- eller snårvegetation kvar där och ingen död ved i form av torrakor eller högstubbar. Gallringen gjordes sannolikt för att ge utblick över vattnet från sittplatser och gångväg samt för att ge genomsikt och på så vis skapa trygghet för besökarna. Men möjliga häckningsplatser för fågelarter som mindre hackspett gallrades bort. Möjligen försvarades åtgärden med att en del av sumpskogen i norr sparades liksom sumpskogen i söder, men nu är den hotad att försvinna. Sarvträsk behöver en helhetsplan. Ett eventuellt biotopskydd bör utredas.

Den största delen av Sarvträsk och dess omkringliggande naturmark, tre fjärdedelar, ligger inte med i programområdet för Orminge Centrum och inte heller i den aktuella detaljplanen. Som så ofta ingår samma grönområde i flera detaljplaner, vilket innebär en stor risk att helheten missas och att områdena bit för bit försvinner i planhanteringen. Sarvträsk ingår idag i åtta olika detaljplaner.

Hela naturmarksområdet kring Sarvträsk borde inventeras inklusive vattenmiljön och en plan upprättas för områdets skötsel och utveckling, där olika intressen sammanvägs. I den nu aktuella detaljplanen har bara cirka 50 % av ytan inventerats, vilken är en märklig begränsning av inventeringsuppdraget i ett förhållandevis litet område. Resterande 50% är såvitt vi vet inte inventerat. Undantag utgör groddjursinventeringen från 2014, som omfattar hela Sarvträsk.

Naturvärdesinventeringen behöver kompletteras

Eftersom naturvärdesinventeringen gjordes i slutet av november 2017 innebär det att flera ytterligare naturvårdsarter sannolikt finns i området, men inte noterats. Inventeringen behöver därför kompletteras och fördjupas vid lämplig säsong med inventering av fåglar, fladdermöss, insekter,

och svampar. I inventeringsrapporten sägs ”Den gjorda inventeringen presenterar bara resultat i form av naturvärden. Påverkan på mindre hackspett och fladdermöss i samband med bebyggelse kan inte bedömas utan att göra en fördjupad inventering av dessa arter.”

Men redan nu visar inventeringen på att området hyser flera skyddsvärda arter och höga naturvärden, som hotas och riskerar att försvinna. ”15 signal- och indikatorarter har påträffats inom området. Av dessa har fem arter mycket högt signalvärde, två arter högt signalvärde och sex arter visst signalvärde. Av de påträffade signal- och indikatorarterna är två rödlistade (Gårdenfors, 2015). De rödlistade arterna är skogsalm (akut hotad, CR), ask (starkt hotad, EN), mindre hackspett (nära hotad, NT) och sävsparv (sårbar, VU). Fåglarna är skyddade enligt Artskyddsförordningens § 4, vilket behöver hanteras i kommande planarbete. Mindre hackspett har noterats med starka häckningsindicer i sumpskogen i södra delen... Hålträd, närhet till insektsrika och sjönära miljöer ger också förutsättningar för fladdermöss att kunna förekomma i inventeringsområdet. Fladdermöss är också skyddade enligt Artskyddsförordningen.”

Vi kan nämna att Boo Miljö- och Naturvänner under en fladdermusvandring vid Sarvträsk och Myrsjön en augustikväll 2013 med guide Håkan Ignell, biolog och erfaren fladdermusinventör, noterade tre arter; nordisk fladdermus, dvärgfladdermus och vattenfladdermus.

Förekomst av vanlig snok är rapporterad i Artportalen, SLU. Arten är fridlyst enligt Artskyddsförordningen.

Groddjursinventeringens åtgärdsförslag måste realiserats

En groddjursinventering genomfördes 2014 i hela naturområdet kring Sarvträsk. En översiktlig biotopinventering gjordes av olika typer av miljöer, som kan vara viktiga för groddjur för övervintring, lek och som sommarhabitat. Ett område på cirka en kilometers radie runt Sarvträsk sonderades inför en stråkinventering. Resultatet visade att Sarvträsk är en viktig lekplats för groddjur; främst vanlig padda, vanlig groda och mindre vattensalamander, alla är fridlysta och upptagna i Artskyddsförordningen. För den södra delen som ingår i planområdet sägs ”Området bedöms ha förutsättningar för groddjur. I diket har rom från vanlig groda hittats, vilket visar att lek förekommer i viss utsträckning idag. Även andra delar av diket bedöms kunna fungera som lekvatten för groddjur. Området bedöms även utgöra värde som övervintringslokal och födosökmiljö för groddjur.”

Vidare sägs i groddjursinventeringen ”Resultatet från stråkinventeringen indikerar att stora delar av upptagningsområdet för Sarvträsk finns på östra sidan om sjön och då öster om Mensättravägen. Stråkinventeringen visar att många groddjur blir överkörda vid vandringen. Vandring sker både på våren och hösten. På grund av trafikdöden är det viktigt att åtgärder sätts in längs vägen för att minska dödligheten för groddjuren. En numer allt vanligare åtgärd för att minska dödligheten vid trafikerade vägar är att anlägga groddjurstrummor och längs körbanan, barriärer (även kallat ledarmar) som leder djuren in i trumman. Längs den kritiska delen av Mensättravägen finns idag en gångtunnel... som uppenbarligen fyller liknande funktion som en groddjurstrumma.”

Inventeringen beskriver konfliktpunkter och behov av åtgärder i vandringsstråken. Men inga av de förslagna åtgärderna för att skydda groddjuren under deras vandring ner till Sarvträsk är, så

vitt vi vet, vidtagna, vilket är anmärkningsvärt. Varför har inget gjorts? Mensättravägens trafik ökar för varje år och nu läggs planer som ytterligare kraftigt kommer att öka trafikmängderna samtidigt som lek- och födosöksområden försvinner.

Inventeringen sammanfattar *”Vanlig padda, vanlig groda och mindre vattensalamander är fridlysta enligt 6 § artskyddsförordningen (ASF 2007:845), vilket innebär att det är förbjudet att skada eller fånga individer och att ta bort eller skada groddjurens rom, larver eller bon... Även lagtext i miljöbalken (1998:808) är tillämplig, enligt 1 § i första kapitlet ska värdefulla naturmiljöer skyddas och vårdas, och den biologiska mångfalden ska bevaras. Det är därför viktigt att detaljplanearbetet genomförs på så sätt att groddjurspopulationerna inte tar skada. Detta kan göras genom att ta hänsyn till groddjurens lek-, födosöks- och övervintringsmiljöer samt att minimera barriäreffekter vid groddjurens vandringar.”*

Spridningskorridorer och samband i Orminges naturområden

Länsstyrelserna fick 2015 i uppdrag av regeringen att ta fram handlingsplaner för den gröna infrastrukturen. Handlingsplanen för Stockholms län var på remiss under våren 2018. I remissversionen sägs att: *”En fungerande grön infrastruktur är avgörande för den biologiska mångfalden, ekosystemtjänsterna och ekosystemens motståndskraft exempelvis vid klimatförändringar.”* Vidare framgår där att: *”En fungerande grön infrastruktur är en förutsättning för vissa ekosystemtjänster som pollinering eller vattenrening.”* Att det utgått ett regeringsuppdrag om grön infrastruktur visar vilken dignitet frågan har fått. Insikten om att den biologiska mångfalden och ekosystemtjänsterna inte kan klaras utan att naturen hänger ihop kommer allt mer. I handlingsplanen lyfts också den kommunala planeringen som viktig för att klara den gröna infrastrukturen.

Planområdet ligger i en del av ett område med svagt grönt samband i Nacka-Värmdökilen. I planbeskrivningen sägs *”Föreslagen bebyggelse påverkar naturvärdena och arter i området och kan ytterligare försvaga det redan svaga gröna sambandet i Nacka-Värmdökilen. Det är därför en förutsättning för planens genomförande att föreslagna skydds- och kompensationsåtgärder genomförs. Utgångspunkten för föreslagna kompensationsåtgärder är att de ska innebära att exploateringen totalt sett inte påverkar bevarandestatusen för de arter som är skyddade enligt artskyddsförordningen. Påverkan på vattenområdets ekologiska och hydrologiska status bedöms kunna bli totalt sett oförändrad trots den yta som exploateras.”*

Om planen genomförs enligt förslaget är det viktigt att föreslagna kompensationsåtgärder verkligen genomförs för att i någon mån mildra de negativa effekterna av planen. Men vi vill varna för en övertro på kompensationsåtgärder. Det är svårt och ofta omöjligt att verkligen kompensera för förlust av naturområden. I första hand ska naturområden sparas, det gäller framförallt oersättliga naturvärden som gamla skogar med död ved, gamla ekar eller sumpskogar. I den nu aktuella planen ser vi inte att åtgärderna kan kompensera i tillräcklig omfattning utan planen bör istället ritas om så att naturmarken kan bevaras.

Vi saknar en heltäckande naturvärdesinventering för hela Ormingeområdet. Nu görs inventeringar bit för bit när nya detaljplaner tas fram. Detta gör att informationen blir fragmentarisk och man får aldrig ett helhetsgrepp om naturvärdena och de gröna sambanden. Naturvärdesinven-

teringen borde ligga till grund för ekosystemtjänstanalyser och spridningsanalyser. När dessa analyser finns kan man börja planera områden. Dessa underlag borde alltså ha funnits redan i programskedet. Detta för att undvika onödiga konflikter och för att kunna göra rätt avvägningar i ett tidigt skede av planeringen.

Dessa underlag skulle också göra det lättare att utreda de olika detaljplanernas kumulativa effekter. Ofta sägs att en detaljplans påverkan är liten eller försumbar men totaleffekten av många planer kan bli stora negativa konsekvenser, inte bara för naturmiljön och spridnings-samband utan även för andra miljöfrågor som buller, luftföroreningar, påverkan på dagvatten m.m. I Länsstyrelsens *Förslag till Grön infrastruktur Regional handlingsplan för Stockholms län* sägs att: ”*De små stegens tyranni*”, d.v.s. *kumulativa effekter har, trots krav i MKB och SMB-direktiven, hittills visat sig vara svåra att hantera i planering och prövning, eftersom det ofta saknas underlag som möjliggör en analys av den samlade historiska och framtida påverkan på funktioner och kvalitéer i olika landskapsavsnitt.*”

Vi har själva inventerat en stor del av de mindre grönområdena i Boo för att få en helhetsbild av naturvärdena och de gröna sambanden. Vi har dock inte inventerat alla områden och Sarvträsk är ett sådant område vi inte har med i vår inventering. Däremot har vi inventerat området runt vattentornet i Orminge, Nybackaskogen, och konstaterat att naturvärdet där är högt och att det finns ett grönt samband till Mensättra våtmark och det större skogsområdet söder om våtmarken och till Aborrträsk. I förlängningen finns det gröna samband med flera andra områden som vi klassat som högt naturvärde. Det är i detta perspektiv man borde se grönområdena i Orminge.

All natur kan inte tillgängliggöras

I planbeskrivningen sägs att ”*Detaljplanen ska även bättre tillgängliggöra naturmarken vid Sarvträsk samtidigt som områdets naturvärden och skyddsvärda artbestånd ska beaktas.*”

Det är viktigt att inse att det ofta kan vara en konflikt mellan att tillgängliggöra naturområden och bevara naturvärdena. Vi är inte emot att tillgängliggöra naturområden men det får inte ske till priset av att naturvärdena minskar. Formuleringen i syftet med detaljplanen, att *naturvärden och skyddsvärda artbestånd ska beaktas* är för svag. Vad innebär att beakta dessa värden och arter? Det bör istället formuleras så att det blir tydligt att tillgängliggörandet av naturmarken inte får ge negativa effekter på naturvärdena och de skyddsvärda arterna.

Friytor för förskolgårdar och skolgårdar

Friytorna för barns lek och utevistelse på Nackas förskolgårdar och skolgårdar minskar kraftigt. Detta trots att vi vet betydelsen av barns utelek och utevistelse för mindre stress, bättre koncentration och kunskapsinhämtning, viktkontroll och bättre sömn. Boverkets rekommendation för skolgårdar för förskolebarn är 40 m² per barn och för grundskolebarn 30 m² per barn samt att den totala gårdsytan inte ska vara mindre än 3000 m² oavsett barnens ålder, för att barnen ska kunna utveckla lek och socialt samspel.

I planunderlaget *Bebyggelse kv Röda trappan, Myran, del av södra och norr Sarvträsk* finns följande uppgifter på friytor redovisade.

Förskola i Myran - 108 barn i ny förskola med sex avdelningar får i förslaget 2 300 m² friyta uppdelat på två inhägnade ytor ovanpå Myrans garage och mot naturytan intill.

Vittra förskola - 108 barn i ny förskola med sex avdelningar får i förslaget 2 400 m² inhägnad takterrass. Förslaget bygger på en utökad/ombyggd förskola i Ormingehus med möjlighet till sex avdelningar för 108 barn (6ggr 18). I området finns idag två förskolor;

Amadeus förskola - 67 barn på 790 m² ovanpå inlastningen till Ormingehus.

Vittra förskola - 31 barn 1 500 m² inhägnad yta mot Kanholmsvägen + takterrass.

Vittra skola - 132 barn i befintlig grundskola får i förslaget 2 400 m² friyta framför och runt byggnaden norrut mot Sarvträsk och i slänten nedanför Myran, en ökning med 400 m² mot idag.

Varken skolan eller förskolorna når upp till Boverkets rekommendation på en sammanhängande skolgård med minimiytan 3000 m². Vittra skola får 18 m² friyta per barn mot 30 m² rekommenderade, förskolan Myran drygt 21 m² och Vittra förskola drygt 22 m² friyta per barn mot 40 m² rekommenderade. I praktiken ökar barngrupperna och därmed sjunker siffrorna ytterligare på friytorna räknat per barn.

Det är mycket anmärkningsvärt att Nacka pressar upp exploateringen i en ny detaljplan så hårt, att man inte lyckas leva upp bättre till Boverkets rekommendationer.

Orminges karaktär och identitet förvanskas

Stockholms länsmuseum utgav 2007 *Jean-Paul Darphin: Kulturmiljöplan för området Orminge..*

I en kulturmiljövärderingen beskrivs visioner på 1960-talet, om utvidgningen av ett "Stor Stockholm", som omfattade även ett antal områden i Nacka. Dit hörde Orminge, som liksom andra förorter skulle förenas med staden genom en tunnelbanelinje. Idén med tunnelbana till Orminge är inte ny.

I kulturmiljöplanen under rubriken **särdrag och kvalitéer att beakta** beskrivs Orminge. "*I sin slutliga utformning innehåller hela Orminge stadsdel en rik variation av bebyggda miljöer såväl avseende planläggning, hustyper, gårdar och landskap.*

Detta gäller även beträffande den arkitektoniska utformningen och boendeformerna.

I Orminge tillämpades också nya produktionsmetoder för byggnationen och socialt erbjöds olika upplåtelseformer; hyresrätter, bostadsrätter och egnahem. På senare tid har även en del hyresrätter omvandlats till bostadsrätter.

Stadsplaneringen och bebyggelsen är mycket representativ för kraven och idealen som under 1960- och 1970-talen styrde landets bostadsförsörjningspolitik. Detta kom till uttryck i valen och ambitionerna som tillämpades angående bl.a. miljöer, trafiklösningar, funktioner och service, byggnadstekniker, bostadstyper, boendeformer m.m.

Karakteristiskt för hela Orminge är småskaligheten och den dominerande låga bebyggelsen. Östra Orminge kännetecknas av en nästan överdriven småskalighet med nostalgiska inslag, vilket är typiskt för 1970-talet.

Trafikseparering och bilfria bostadsområden där parkeringar och matningsgator förlagts till ytterkanterna är typiska för Västra och Östra Orminge samt Kåldalsryggen. Anpassningen till den ursprungliga naturen i boendemiljöerna är också ett särdrag i planeringslösningar som kom att präglade Västra och Östra Orminge."

Orminge byggdes efter tydliga stadsbyggnadsidéer med ekonomiska och sociala visioner och blev ett mycket omskrivet exempel på ett modernt och hållbart byggande i en väl sammanhållen stadsdel. I Stockholms läns museums kulturmiljöplan ges förslag till åtgärder;

”Västra Orminge För att säkra bevarandet av områdets ursprungliga kvalitéer krävs att ett särskilt bevarandeprogram med dokumenterade detaljer tas fram. Därefter bör skydds- och varsamhetsbestämmelser införas i detaljplanerna.

”Röda längan” och torget som miljö, dess ursprungliga utformning och arkitektoniska inramning samt ursprungliga karakteristiska detaljer och material bör skyddas genom särskilda föreskrifter och q-märkning i detaljplan.

Nybackaskolan Det är angeläget att behålla och skydda byggnaderna, även om anläggningens funktion ändras framöver. Skydds- och varsamhetsbestämmelser bör införas i detaljplan.

Några sådana skydds- och varsamhetsbestämmelser eller särskilda föreskrifter och q-märkningar är inte införda i gällande detaljplaner.

När Nacka kommun formulerade utbyggnads målen för Orminge i detaljplaneprogrammet för Orminge Centrum som antogs hösten 2015 användes dessa formuleringar: *Ett stadsdelscentrum som är tryggt, tillgängligt och levande. Ett attraktivt stadsdelscentrum för boende, besökare och företag. Ett stadsdelscentrum som bygger på och utvecklar Orminges karaktär och identitet.* Vi saknar helt en uppföljning av de ursprungliga tankegångarna och visionerna om ett socialt och ekonomiskt hållbart byggande, fast det idag verkligen skulle både behövas och stämma med kommunens miljömål.

Centrumprogrammet omfattar en del av Västra Orminge som är utpekad som lokalt intresse för kulturmiljövården i kommunens kulturmiljöprogram, där följande förhållningssätt anges:

- Förhållandet mellan bebyggelse, grönstråk och naturmark respekteras.
- Nya byggnader anpassas till områdets lågskaliga, terränganpassade karaktär.
- Bostadshusens geometriska grundform och avskalade formspråk bevaras.

Vidare anges i kulturmiljöprogrammet att bebyggelsens kulturvården på sikt bör skyddas i samband med planläggningen. Vad menar kommunen med det? Nybackaskolan är redan riven. Inget kulturbyggnadsskydd finns i varken planen för Knutpunkten eller den nu aktuella planen för Sarvträsk och Ormingehus.

Ombyggnaden av den av läns museet föreslagna q-märkta Röda längan, som också är utpekad som särskilt värdefull i kommunens kulturmiljöprogram ”*innebär en förvanskning av arkitekturhistoriska värden*”, som det står i miljöredovisningen, som ingår i planen för Sarvträsk och Ormingehus. Med en påbyggnad av 3 nya våningsplan och en ny gestaltning av båg- längsidesfasaderna, cirka 150 meter vardera, med påhängda veckade nya glasade balkonger får huset ett helt nytt utseende och kan inte längre sägas vara bevarat. Det kan inte heller sägas anpassat till de befintliga 2-våningshusen i väster. Vi anser att Röda längan ska bevaras i sin nuvarande form och q-märkas.

Vi anser inte, att Orminges karaktär och identitet verkligen utvecklas i den föreslagna detaljplanen. Planförslaget går emot Orminges öppna, luftiga, låga bebyggelse och det karaktäristiska inslaget av naturmark mellan husen. Till exempel i förslaget med 16-våningshuset där det i dag är P-hus och med den massiva förtätningen norr om Edövägen. Det är inte att, som det står i planprogrammets målsättning, använda *ett varsamt förhållningssätt*.

Vi anser inte heller att förhållandet mellan bebyggelse, grönstråk och naturmark respekteras om man bygger hus där det i dag är naturmark. Kvarter norra Sarvträsk byggs med en ny väg mellan kvarteret och naturområdet och en mur som ska ta upp den stora höjdskillnaden mellan bebyggelsen och en ny dagvattenpark.

Vi anser inte heller att den illustrerade arkitekturen är en utveckling av den säregna betongarkitekturen från 60-talet som präglar Orminge och av de särdrag och kvaliteter som Stockholms länsmuseum anser ska beaktas. Frågan är om de nuvarande invånarna i Orminge kommer att känna igen sig och känna sig hemma om planen kommer att genomföras i sin nuvarande form.

Alternativförslag

Vi finner det mycket märkligt att kommunen inte använder sig av den egna analysen av det som är Orminges identitet för att lyckas i sin målsättning, utan i stället presenterar ett förslag som går tvärtemot. Analysen är ju inget självändamål i sig, men tyvärr är detta ett mönster i mycket av planeringen i Nacka. Och tyvärr blir då målsättningen tomma ord, som inte följs upp i praktisk handling. Om man skulle följa målsättningen och dra slutsats av analysen skulle alternativet till samrådsförslaget vara en måttlig exploatering med lägre byggnader i Orminge, som inte dikteras av krav i en eventuell tunnelbanas influensområde och som tar tillvara naturmarken och det karaktäristiska inslaget av skärgårdsnatur.

Hade en fördjupad översiktsplan med miljökonsekvensbeskrivning gjorts, vilket vi helst sett, så hade alternativförslag måst utarbetas

Gentrifiering – en önskvärd effekt?

Ingenstans i planhandlingarna nämns centrumplanernas konsekvenser för Orminges socio-ekonomiska och kulturella strukturer, den gentrifiering som blir effekten av en massiv utbyggnad och påkostade ombyggnader. Begreppet kommer från engelskans *gentry*, ungefär herrskapsklass, och betecknar effekten av en social statushöjning genom inflyttning av invånare med betydligt högre inkomster än de som bor i området idag. Begreppet är känt från stora omdaningar i andra svenska stadsdelar som Bagarmossen och Aspudden liksom i danska Vesterbro i Köpenhamn. Är gentrifiering en medveten och önskvärd effekt för Ormingeborna?

Lokala miljömål mm

På grund av den korta samrådtiden kan vi tyvärr av tidsskäl inte ge våra synpunkter på detaljplaneförslaget vad gäller dagvattenhanteringen, lokalklimatet med solstudier, vindförhållanden, buller och luftföroreningar eller hur planen förhåller sig till de lokala miljömålen.

Sammanställning av våra synpunkter

- **planen bör hanteras med utökat planförfarande**
- **Orminges karaktär och identitet förvanskas**
- **bygg inte kvarter Norra Sarvträsk och dagvattenparken, bevara sumpskogen**
- **en naturvärdesinventering för hela Ormingeområdet bör göras**
- **gör helhetsplan för hela naturmarksområdet Sarvträsk, utred eventuellt biotopskydd**
- **komplettera naturvärdesinventeringen för planområdet**
- **bevara och q-märk Röda längan**
- **friytor på skola och förskolor ligger långt under Boverkets rekommendationer**
- **de kumulativa effekterna i denna och övriga planer i programområdet gällande naturvärdena, buller och luftföroreningar är inte redovisade**
- **svaghet i planen är oklart läge för bussterminal och eventuell tunnelbanestation**
- **exploateringen är för hög**

Vi anser att den föreslagna detaljplanen behöver omarbetas, så att framför allt sumpskogen i södra Sarvträsk bevaras, att Röda längan bevaras och att byggnadshöjderna generellt sänks. Nytt planförslag måste föregås av ett beslut om eventuell tunnelbana till Orminge.

För Boo Miljö- och Naturvänner

Kerstin Lundén
ordförande kerstin.lunden.natur@gmail.com

Ulla Brunö
vice ordförande ulla.bruno@telia.com

För Naturskyddsföreningen i Nacka

Ronny Fors
ordförande ronny.fors@naturskyddsforeningen.se